

UUDEN AJAN ALUN ENGLANTILAISTEN RADIKAALI SEKSUAALISUUS

Satu Lidman

Faramerz Dabhoiwala 2012: *The Origins of Sex. A History of the First Sexual Revolution.* Oxford University Press, Oxford, 483 s.

Oxfordilaisen Faramerz Dabhoiwalan kirjoittama seksuaalisuuden historia on yksi niistä tutkimuskirjoista, jotka jäävät lukijan mieleen. *The Origins of Sex* keskustelee asiantuntevasti sallitun, siedetyn ja kielletyn seksuaalisen käytöksen rajoista käyttäen esimerkkinä uuden ajan alun Englantia. Sulavalla tyylillään se liikkuu jokaista ihmistä koskettavien tunteiden, kaipauksen, hyväksynnän ja torjutuksi tulemisen alueella. Mutta miten vallankumouksellista uuden ajan alun englantilaisten seksuaalielämä oli?

ENGLANTI EUROOPPALAISEN SEKSUAALIHISTORIAN NÄYTTÄMÖNÄ

Dabhoiwalan englantilaisessa kontekstissa kuvaamat muutokset ovat monella tapaa tuttuja myös muun Euroopan historiasta. Kyse oli aikakaudelle tyypillisistä asenteista ja käsityksistä, jotka vaikuttivat seksuaalisuuden tulkintaan ja siveettömyytenä pidettyjen tekojen seuraamuksiin niin juridiikan, valtiollisen kontrollin kuin uskonnon ja kulttuurin saralla. Englanti ei ollut erityistapaus, vaikka jotkin yksittäiset piirteet, kuten median vaikutus ja rangaistusperinteet, jossain määrin poikkesivatkin muista maista.

Niinpä kirjan alkuosa tuskin tarjoaa paljoa uutta niille, joille reformaation jälkeisen siveyskulttuurin ja kurinpidon konteksti on tuttu. Tämä kulttuuri- ja oikeushistorian episodi on toki välttämätön lähtökohta länsimaisen seksuaalisuuden menneisyyden ymmärtämisessä, mutta eri-

tyisen kiinnostavia ovat kirjan seuraavat osiot. Esiin nousevat muun muassa seksuaalisen ja uskonnollisen suvaitsevaisuuden toisiinsa kietoutuneet suhteet ja näistä aiheutuneet yhteiskunnalliset konfliktit – aihe, josta on toistaiseksi vain niukasti tutkimusta.

The Origins of Sex analysoi uuden ajan alun englantilaisten seksuaalisuuskäsityksiä muun muassa viettelemisen, polygamian, muuttuvien siveysihanteiden, prostituutiokeskustelun sekä maskuliinisuuden ja feminiinisuuden ymmärtämisen näkökulmista. Seksuaalisuuden nautittavuus ja kontrolli ei kuitenkaan ole erityisesti englantilainen ilmiö, vaan osa ihmiskunnan yhteistä historiaa. Tämän asian avoimempi toteaminen sekä tarkasteltavan historiallisen ajanjakson sijoittaminen osaksi laajempaa kokonaisuutta olisi ollut kirjassa paikallaan ja mahdollista myös ilman varsinasta vertailua tai tekstimassan kasvattamista.

HIDAS MUUTOS VAI VALLANKUMOUS?

Dabhoiwalan kirjan pääpaino on valistuksen ajan liberalisoituvan ja sekularisoituvan kulttuuriin kytkeytyvässä uudenlaisessa ihmiskäsityksessä, jonka hän tulkitsee synnyttäneen ”ensimmäisen seksuaalisen vallankumouksen”. Kirjalle on näin saatu räväkkä alaotsikko, joka on kuitenkin ristiriidassa siinä kuvatun monipolvisen kulttuurisen prosessin kanssa.

Kuten kirjoittaja itsekkin toteaa, 1600-luvun lopun varhaisvalistuksesta alkaen yksilön oikeudet, henkilökohtainen vapaus sekä yksityisyyden ja julkisen muuttuvat rajat vaikuttivat voimakkaasti seksuaalisuuden ymmärtämiseen. Alkoi hahmotua uudenlainen intiimin alue, johon valtiollisen kontrollin ei tullut enää puuttua kuten aiemmin. 1700-luvun kuluessa kriittiset äänenpainot, jotka oikeuslaitos ja kirkko olivat ennen järjestelmällisesti vaientaneet, pääsivät entistä paremmin kuuluviin. Ne eivät kuitenkaan muodostaneet yksilöllisten yleistä mielipidettä.

Kirjan yksi keskeinen näkökulma on ”kohteliaisuus” 1700-luvun sukupuolten välisten suhteiden määrittäjänä. Reformaation jälkeen ja 1600-luvulla naiset oli nähty pääosin apostoli Paavalin mallin mukaan heikompana astiana, siis

”luonnostaan” siveettömyyteen taipuvaisina viettientoina. Nyt miehet kuvattiin usein himokkaina viettelijöinä, joiden tuli ”parantaa tapojaan” suhteessa vastakkaiseen sukupuoleen. Dabhoiwala kuitenkin huomauttaa, että käytännössä tämä ”sukupuolivalistus” ei oleellisesti lisännyt naisten kunnioitusta, vaan näytti pikemminkin vahvistavan kaksinaismoraalia.

Seksuaalisuuden ilmaisemiseen ja toteuttamiseen liittyvät haasteet eivät välittyneet ainoastaan laittomuuksien ja syntien kautta. Dabhoiwalan mukaan 1700-luvun yksiaviolinen ”heteronormatiivinen” avioliittomalli oli kriisissä, kun yhä useammat menivät naimisiin rahasta. Kirjassa esitelläänkin yläluokkaisten poikamiesten toisilleen julkaisemia oppaita, joiden tavoitteena oli paikallistaa varakkaat naimattomat naiset. Samaan aikaan ajatus avioliitosta yksilöllisenä, sukurasitteista vapaana ja taloudellisten seikkojen sijaan enemmän romanttisia ulottuvuuksia painottavana valintana alkoi vahvistua. Tämä näkyi myös ajalle tyypillisessä kaunokirjallisuuden lajissa, romanttisissa veijaritarinoissa.

Kyse oli kuitenkin asteittaisesta muutoksesta, ja monet patriarkaalisen siveyskulttuurin rakenteet jatkoivat vaikutustaan vielä pitkälle 1900-luvulle. Dabhoiwala ei toki väitä, että seksuaalisuuden ymmärtäminen olisi muuttunut yhtäkkiä, mutta hänen olisi silti toivonut rohkeammin problematisoivan vallankumouksikäsitteen käyttöä.

SUKUPUOLI JA LÄHTEET

Tutkimus perustuu runsaaseen arkistomateriaaliin, josta lukija löytää harmillisen hankalasti tietoa, sillä kirjassa ei ole erillistä lähde- ja kirjallisuusluetteloa. Nyt nämä tiedot on etsittävä loppuviitteistä, joten kokonaiskuvaa aineistosta ei käytännössä saa lainkaan. Hakemisto sen sijaan mahdollistaa kirjan hyödyntämisen tietyissä yksittäiskysymyksissä.

Kirjan vahvinta antia lienee median kasvava vaikutusta käsittelevä luku, joka tarjoaa myös ehkä eniten kosketuspintaa nykyaikaan. Erityisesti kaupalliseen seksiin liittyvät kysymykset inspiroivat 1700- ja 1800-lukujen taitteen lehdistöä, joka esitti prostituoidut vuoroin haureuteen lan-

genneena pohjasakkana, vuoroin menestyvinä kurtisaaneina. Osin kyse oli myös yhteiskunnallisiin haasteisiin, kuten köyhyyteen, liittyvästä keskustelusta, joka sai filantrooppisia sävyjä.

Lähes 80 kuvaa paljastavat omalla herkullisella tavallaan vähemmän tunnettuja yksityiskohtia kiehtovan, pelätyn ja paheksutun seksuaalisuuden maailmasta. Ne myös osoittavat yksiselitteisesti, ettei pornografia ole moderni keksintö. Harva historioitsija pystyy tutkimusaiheensa puolesta liittämään julkaisuihinsa näin mieleenpainuvaa kuvastoa, ja juuri tästä syystä olisi ollut tarpeen tarkastella kuvista välittyviä sukupuolittuneita stereotyyppioita analyttisemmin.

Näyttää siltä, että tavoitteistaan riippumatta oikeudenkäyttö, uutisointi, raportit, pamfletit, populaarit tarinat ja näihin liittyneet painokuvat jättivät pysyvän jäljen eurooppalaiseen kulttuuriin ymmärrykseen. Ne määrittivät ja osin tarkensivat entisestään myyttistä naiskuvaa, jossa korostui yhtäältä puhtaan ja viattoman, toisaalta syntisen ja himokkaan, mutta tavalla tai toisella seksuaalisoidun naisen objektivisoitunut hahmo.

Dabhoiwalan mukaan historiantutkimus on aina jonkinlaisten silmälasien läpi katsomista, sillä keskittyessään johonkin näkökulmaan tutkijan on vastaavasti rajattava jotakin pois. Hänen käyttämissään julkis- ja virallislähteissä äänensä saavatkin kuuluviin vain harvat ja valitut, lähinnä opineet yläluokkaiset miehet. Silti seksuaalisuutta tarkastellaan ensisijaisesti juuri miehen ja naisen välisenä suhteena. Esimerkiksi kirjeaineistot olivat luultavasti tarjonneet asiaan naisnäkökulmaa, ja tämän sukupuolittuneisuuden perspektiivin olisi suonut nousevan esiin lähdekräätissä pohdinnoissa.

MENNEISYYS VAIKUTTA

Dabhoiwalan keskeinen argumentti on, että seksuaalisuuteen liittyvä avoimuus sosiaalisine ja juridisine ulottuvuuksineen lisääntyi 1700-luvun mittaan ja että tätä muutosta olisi kutsuttava ensimmäiseksi seksuaaliseksi vallankumoukseksi. Kirjoittajan olisi toivonut selkeämmin painotavan, että kyseessä oli tässä historian vaiheessa kuitenkin eittämättä eräänlainen heteroseksuaalisen maskuliinisuuden vapautuminen. Naiset

– seksuaali- ja sukupuolivähemmistöistä puhumattakaan – eivät olleet tässä prosessissa samassa mitassa, jos lainkaan osallisina.

Osittain tämä puute korjaantui sen toisen, 1960-luvulla käynnistyneen ”vallankumouksen” myötä, joka voidaan jälkiviisaasti nähdä 1800-luvun yhteiskunnallisen ja oikeudellisen kehityksen seurauksena, olihan valistus jättänyt ratkaisematta muun muassa kysymyksen sukupuolten välisestä tasa-arvosta ja ihmisoikeuksien tosiasiallisesta jakamattomuudesta. Sukupuolinäkökulman ohuus on kirjan teeman kannalta valitettavaa, mutta Dabhoiwala on kiistatta hyvä tarinankerhoja, joka osaa punoa käyttämistään lähteistä saadun tiedon eläväksi kokonaisuudeksi.

Yhtenä kirjassa käsiteltävien teemojen keskeisenä jatkumona nykyisyydessä on pidettävä esimerkiksi ihmiskaupan tai raiskausrikosten uhrin liittyviä asenteita: seksuaalisesti epäilyttävän maineen saa edelleen helposti, eivätkä häpeä ja syyllistäminen ole haihtuneet ihmisoikeuksien ja yhdenvertaisuusperiaatteen myötä. *The Origins of Sex* kuvaa menneisyyttä, joka näkyy ja kuuluu monissa seksuaalisuuteen liittyvissä käsityksissä edelleen.

FT Satu Lidman toimii oikeushistorian yliopistotutkijana Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa. Hän on Crossing Boundaries -julkaisusarjan (TUCEMEMS) toimituskunnan jäsen. Lidmanin tutkimusintresseihin kuuluvat seksuaalisuuden, väkivallan ja rikollisuuden tarinat.

satu.lidman@utu.fi